

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonae, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

Cap. XI. Transitur ad Canonem. Ipsum interpolare illicitum. Varia ejus nomina. Origo & auctores investigantur. Agitur de prima Canonis oratione: In ea mentio Papae, Episcopi, & Regis fit. Orat ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

raptus est, & post horam in terram demissus narravit se hunc hymnum à cœlestibus spiritibus cantari audivisse, sibi que præceptum impositum, ut populo denuntiaret, Deum illi propitium futurum, si eundem hymnum devotè cantarent; atque ita eo decantato ab imminente clade liberati sunt. Addidit postea huic hymno nequissimus vir Petrus Cnapeus Patriarcha Antiochenus hanc clausulam, *Qui crucifixus es pro nobis misere nostri*, eâ dolosè tegens hæresim Eutyche-tis, qua infectus erat. Facti seriem, hujusque additamenti condemnationem, & quicquid pertinet ad hoc Trisagion, congestit in notis ad can. 81. Concilii Trullani Christianus Lupus.

Alterum notandum est, quatuor esse Liturgicos hymnos, ut ait Goar in notis ad Missam Chrysostomi, quorum primus est Angelicus *Gloria in excelsis Deo*, quem nato Domino Angeli cecinerunt. Secundus Cherubicus, quem Græci Cherubim voces æmulantes ante magnum introitum cantant dicentes „Qui Cherubim my-
„sicè representamus, & vivicanti Trinitati ter
„sanctum hymnum canimus, omnem sæcula-
„rem deponamus sollicitudinem, tanquam Re-
„gem omnium suscepturi, Angelicis invisibili-
„ter stipatum agminibus. Alleluja. Hujus insti-
tutionem ad Justini tempora revocat Cedrenus. Tertius Trisagion, de quo supra, nempe *Sanctus Deus, Sanctus fortis*, &c. Quartus Epinicion, Deo tanquam Victori & omnium triumphatori ab omnibus post Præfationem decantatum. Ob-
servo nihilominus, plures ex Græcis scriptoribus secundum à tertio non distinguere, & tam illis quam ultimo Cherubici & Seraphici nomen pas-
sim tribuere.

CAPUT XI.

Transitur ad Canonem. Ipsum interpolare illicitum. Varia ejus nomina. Origo & auctores investigantur. Agitur de prima Canonis oratione. In ea mentio Papa, Episcopi, & Regis fit. Orat sacerdos generaliter pro cunctis fidelibus. Tum specialiter pro offerentibus. De nominum recitatione.

HActenus sacerdos seipsum & astantes iis
Hominibus, quæ præcesserunt, ad tre-

menda mysteria in sacra Synaxi perficienda, tan-
quam præviis initiationibus disposuit & præpara-
vit: jam propius ad ea accedit, & elevatis in
cælum oculis, sursumque expansis manibus, quasi
ingressus in Sancta Sanctorum, secretò cum Deo
loquitur, ut rei divinæ hac silentii gravitate ma-
jor reverentia concilietur. Multa verò à sacer-
dotibus secretò dici usus antiquissimus est, ut
ex Jacobi & aliorum Liturgiis, & ex can. 19.
Concilii Laodicensi evidenter ostenditur. In ve-
tustissimis Sacramentorum codicibus inter Præ-
fationem & Canonem Christi crucifixi imago pi-
cta conspicitur, qui ritus etiam hodie servatur, ut
ejus aspectus in mentem celebrantis revocet cru-
entum illud sacrificium, quod in cruce semel ob-
larum quotidie in Ecclesia verè & realiter, sed
actione incruenta renovatur. Ipsi imagini osculuna
figendum à sacerdote, priusquam canonem inci-
piat, scribit Nicolaus de Plove in expositione
Missæ, sed ex more singulari suæ Ecclesiæ Pos-
noniensis. Addit Petrus ab Opmeer in assertio-
ne Missæ pag. 362. hanc orationem post hym-
num triumphalem Canonis præmittendam.
„Domine Jesu Christe fili Dei vivi, adjuva in-
„firmitatem meam, & conforta me nunc in hac
„hora: quia imperfectum meum vident oculi
„tui. Adoramus te Domine Jesu Christe & be-
„nedicimus tibi, quia per sanctam crucem tuam
„redemisti mundum. Qui passus es pro nobis, mi-
„serere nostri. At hujusmodi interpositiones,
ut sæpe dictum est, inconsulta quorundam de-
votione introductas nunquam approbavit Eccle-
sia. Ut enim rectè ait Micrologus cap. 12.
„Nimis temerarium videtur, ut nos aliqua Ca-
„noni ad nostrum libitum adjiciamus, nisi quæ
„à sanctis Patribus adjecta vel adjicienda esse co-
„gnovimus; præcipuè cum inter ipsos sanctos
„Patres nulli aliquid adjecisse legantur, nisi qui
„Apostolica auctoritate præditi hoc facere po-
„tuerunt. Optimum ergo videtur, ut in hac
„causa terminos patrum nostrorum non exceda-
„mus, nec nos Apostolicæ auctoritatis reos effi-
„ciamus, si, quod soli Apostolicæ auctoritati
„competit, Canonem nostris interpositionibus
„augmentare præsumamus. Idèd expunctæ sunt
ab ipso Canone diversæ orationculæ, quæ in
antiquis Missalibus M. SS. variis in locis inter-
jectæ leguntur, quia tametsi ex se bonæ sint, ei ta-
men actioni non conveniunt; & hæc semper sum-
morum Pontificum cura fuit, ne quid irreperet in-
ordinatum, superfluum, aut superstitiosum. Inci-
pit ab oratione *Te igitur clementissime Pater*, usque
ad

ad orationem Dominicam, quæ absoluto Canone alta voce recitatur. Nomen canonis tempore Gregorii Magni in usu erat, nam *lib. 7. epist. 64.* referens quorundam adversus se murmurationes, hoc inter cætera querelarum caput enumerat, quod orationem Dominicam mox post canonem dici statuisset. Et *lib. 11. epist. 59.* narrat Januarium Episcopum Calaritanum tempore, quo sacrificium celebrabat, tantam passum frequenter angustiam, ut vix post longa intervalla ad locum Canonis, quem reliquerat, redire valeret. Canon autem regula est, qua voce usa est Ecclesia, ut indicaret hanc esse regulam fixam & stabilem, qua novi Testamenti sacrificium celebrandum est. Idem Gregorius *eadem epist. 64. lib. 7.* precem vocat, eo loquendi genere, quo nonnunquam Patres utuntur, dum verba consecrationis preces nuncupant, quia sunt verba sacra: neque enim totus Canon ex precibus contextus est. Haymo Halberstatensis explicans *cap. 2. epist. 1. ad Timoth.* *Orationes, inquit, sunt, quas sündit Sacerdos in consecratione Eucharistiæ.* In Concilio Eboracensi tempore Celestini III. Secretum Missæ nuncupatur his verbis: „Quia secretum Missæ frequenter invenitur, aut scriptorum falsitate, aut librorum vetustate corruptum, ita ut distinctè legi non possit, Archidiaconorum sollicitudo provideat, ut in singulis Ecclesiis ad verum & probatum exemplar Canon Missæ cum omni diligentia corrigatur. Ab aliis Actio dicitur, quia in eo, ut ait Walfridus, dominica sacramenta conficiuntur. Atque hinc intelligitur, qua de causa, cum aliquid in ipso canone in oratione quæ incipit *Communicantes* addendum est, quod in Christi Domini festivitatis fieri solet, titulus apponatur, *Infra actionem*, quia nimirum actio sacrificii ibi propriè continetur. Hic verò titulus *Infra actionem* ante ipsum *Communicantes* in editis Missalibus passim reperitur.

II. Auctorem canonis quidam fuisse putant Gelasium Papam, alii Musæum Presbyterum Massiliensem, alii Voconium Episcopum Castellaniensem in Mauritania, qui teste Gennadio libros sacramentorum composuerunt. Aldelmus Episcopus *lib. de laudib. Virginitatis cap. 23.* à Gregorio Magno editum existimat. At ipse Gregorius Epist. præcitata ait à Scholastico compositum, sed quo tempore id factum fuerit, non dicit. Jacobus Janssonius in suis Liturgicis *lib. 3. cap. 11.* per precem, quam Gregorius ait à Scholastico compositam, non putat canonem intelligi debere, sed aliquam orationem actioni Missæ in

sertam. Reverà tamen de canone ibi Gregorium loqui, ipse contextus Epistolæ evincit. Miras nugas de hoc Scholastico quidam scribunt, præsertim Eterodoxi Misoliturgi; cum manifestissimum sit, in prædicta Gregorii Epistola nomen Scholastici non esse proprium alicujus hominis, sed accipi pro viro docto & erudito, quales olim fuerunt qui scholis Christianorum præficebantur, ut conversos ad fidem erudirent. Augustinus tract. 7. in Joannem, *Qui habent causam, & volunt supplicare Imperatori, querunt aliquem Scholasticum Jurisperitum, à quo sibi preces componantur.* Salvianus in Præfatione libri de gubern. Dei. *Id facere amissi sunt, ut Scholastici ac disertis haberentur.* Hieronymus de viris Illust. *Serapion Episcopus ob elegantiam ingenii cognomen Scholastici meruit.* Quicumque autem fuerit ille Scholasticus, à quo Canonem compositum indicat Gregorius, certum est antiquiorem fuisse Gelasio & aliis supra nominatis. Nec credendum Polydoro Virgilio, qui *lib. 5. de Invent. rerum cap. 10.* à multis Pontificibus compactum asseverat: licet enim aliqui paucula quædam verba adjunxerint; ipsum tamen, ut ait Vigilus Papa Epist. ad Eucherium, *ex Apostolica traditione suscepimus.* Concilium quoque Tridentinum *sess. 22. cap. 4.* constare Canonem docet ex ipsis Domini verbis, ex Apostolorum traditionibus, ac sanctorum Pontificum institutionibus. Observandum nihilominus, neminem ex Pontificibus post Gregorium Magnum quidpiam addidisse aut immutasse. Hoc solum legimus apud Anastasium, quod sæviente Leonis Isaurici Imp. adversus imagines & reliquias Sanctorum acerrima persecutione, Gregorius III. Oratorium edificavit in honorem omnium Sanctorum, quorum reliquias toto orbe collectas in eo collocavit, ac ibidem eorum natalitia à Monachis trium Monasteriorum Basilicæ S. Petri servientibus celebrari præcepit, & à sacerdote in ipso Oratorio Missas agente hanc clausulam in canone post illa verba, & omnium sanctorum tuorum, dici instituit: *Quorum solemnitas hodie in conspectu tuæ majestatis celebratur, Domine Deus noster, in toto orbe terrarum.* At hoc specialiter pro illo oratorio institutum fuit, atque idè, ut notat Walfridus *cap. 22.* non est Canon, qui generaliter dicitur, adnotatum: cumque plura viderim Missalia M. SS. in uno dumtaxat hæc verba adscripta reperi, quod extat in Bibliotheca Barberina cod. 1858. Idem Walfridus canonem per partes compositum fuisse ex eo arguit, quia nomina

Sanctorum in duobus locis posita sunt; quæ sanè levissima conjectura sive suspicio est, nullâ veterum Patrum auctoritate comprobata. Primam verò partem ex eo conjicit antiquissimam esse, quia nomina Apostolorum non sunt eo ordine digesta, quo in emendatioribus Evangelii inveniuntur. Idque fortasse hac de causa evenisse putat, quia pars illa prius composita est, quam Evangelia ad eam veritatem, quæ nunc habetur apud Latinos, corrigerentur, cujus rei S. Hieronymum testem producit. Porro Canon penè ad verbum reperitur apud Ambrosium *lib. 4. de sacramentis*. Auctor item questionum veteris & novi Testamenti apud Augustinum *tom. 4. qui quest. 24. se scribere testatur annis trecentis post elapsas Danielis hebdomadas*, hoc est integro sæculo ante Gelasium, asserit *quest. 109. Melchisedech esse quidem sacerdotem, sed non summum, ut, inquit, in oblatione præsumunt Antistites*: in oratione scilicet quæ incipit, *Supra quæ propitio ac sereno vultu*. Alludere etiam ad Canonem mihi videtur Optatus Milevitanus *lib. 2. his verbis: Offerre vos dicitis pro Ecclesia toto terrarum orbe diffusa*. Sed his generaliter præmissis operis ratio postulat, ut singulas ejusdem Canonis partes percurramus.

Prima oratio est, *Tu igitur Clementissime Pater*, quam referens Haymo Halberstatensis in 1. *Timoth. c. 2.* omittit hæc verba *supplices rogamus*, brevitatis causa, ut puto, nam extant in omnibus M. SS. Ad hanc respexit Vigilus Papa sic scribens in epist. ad Justinianum Imperatorem: *Omnes Pontifices antiquâ in offerendo sacrificia traditione depositimus, ut Catholicam fidem adunare, regere Dominus, & custodire toto orbe dignetur*. Et primò quidem offert Sacerdos pro Ecclesia, deinde pro Papa. Hæc tessera unitatis Ecclesiæ est, in qua, ut ait Cyprianus epist. 76. ad Magnum, *non nisi concordēs & unanimes habitant*: hæc nota unionis membrorum cum capite, quæ, ut idem Cyprianus scribit epist. 52. & 55. cum Ecclesia Catholica ille communicat, qui cum Romano Pontifice consentit: & à Petri cathedra unitas sacerdotalis exoritur. Teste item Irenæo *lib. 3. cap. 3.* ad Romanam Ecclesiam propter potentiorē principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam: quia nimirum, ut scribit Augustinus epist. 162. *semper in ea viguit Apostolicæ cathedræ principatus*. Unde constat, inquit Pelagius Papa citatus ab Alcuino, ab universi orbis communione separatos esse, qui qualibet diffensione inter sacra mysteria Apostolici Pontificis memoriam

secundam consuetudinem frequentant. Refert Nicephorus *lib. 16. cap. 17.* Acacium Constantinopolitanum primum omnium Papæ nomen (erat tunc Felix. II.) è sacris tabulis erasisse, quod nemo ante eum tentaverat, quamvis in eo throno plures Episcopi hæretica labe infecti sedissent. Idem aulus est in Ecclesia Alexandrina impius Dioscorus, pronunciato adversus Leonem Magnum anathemate. Episcopi quoque orientales eodem spiritu divisionis imbuti, Athanasium causa fidei persequentes, ut scribit Sozomenus *lib. 3. cap. 10.* à Julio Romano Pontifice recesserunt. Patres verò orthodoxi semper Papæ nomen in Liturgicis precibus commemorarunt; quod cum in aliqua Galliarum Ecclesia fortassis prætermittetur, id Concilium Vasense II. præcepit hæc lege edita can. 4. *Nobis justum visum est, ut nomen Domini Papæ, quicumque Apostolicæ sedi præfuerit, in nostris Ecclesiis recitetur*. Ennodius Ticinensis in Apologia pro synodo, nullo unquam tempore à nominis Papæ, Symmachi videlicet, commemoratione cessatum esse asserit, dum sacra Missarum solemnia celebrarentur, quo argumento ostendit ipsum, non Laurentium, legitimum Pontificem fuisse. In Liturgia quæ Marci nomine inscripta est, Papæ mentionem ter fieri legimus, sed cujus ævi illa sit ignoramus. In Liturgiis Jacobi, Basilii, & Chrysostomi generalis commemoratio omnium Episcoporum fieri solet hæc formula: „Memento Domine sanctorum Patrum, qui in Ecclesia catholica sunt, & fratrum nostrorum ac Episcoporum, qui per universum orbem orthodoxè administrant verbum veritatis tuæ. An verò primis sæculis Græcia orthodoxa mentionem fecerit Romani Pontificis, non liquet. Isaacius Habertus *ad partem VIII. Pontificalis Græcorum observat. 12.* tunc putat Papam ccepisse in sacris nominari, cum reliquorum Patriarcharum mentio fieri ccepit, cujus conjecturæ nihil habeo quod opponam, nisi aliquid certius elucescat. Nunc teste Arcudius *lib. 3. cap. 39.* Antistitum mentio à Græcis hoc ordine fit. Presbyter pro suo Episcopo orat, Episcopus pro Archiepiscopo, seu Metropolita, is verò pro Patriarcha: Hunc autem orasse olim pro summo Pontifice addit Arcudius, nullum afferens testimonium ad suæ sententiæ confirmationem. Testatur Habertus in quibusdam exemplaribus Liturgiæ Chrysostomi legi hæc verba. *Nicolai sanctissimi universalis Papæ longa sint tempora, quæ vivente Nicolao primo ab aliquo Patriarcha addita putat. Habemus autem hujus rei anti-*

antiquius monumentum in Divali sacra Constantini Pogonati Imperatoris ad Agathonem Papam Concilio sexto præfixa, in qua asserit se Patriarchis illarum partium restitisse postulantibus ut nomen Papæ à Diptrychis expungeretur, donec eorum, quæ inter Romanam & Constantinopolitanam sedem controversa erant, inquisitio fieret & satisfactio. Hinc quoties actum est de unione utriusque Ecclesiæ, id semper inter cætera stabilitum fuit, ut nomen Papæ in sacrificio recitaretur. Petijt hoc à Michaelæ Palæologo Urbanus IV. ut scribit Nicetas lib. 5. Hoc idem exegit Gregorius X. teste Nicephoro Gregora, qui factam refert concordiam sub certis conditionibus, quarum prima fuit, ut in sacris hymnodis Papæ mentio fieret cum quatuor Patriarchis: quam conditionem adimpletam fuisse narrat Gregorius Pachymeres in historia nuper edita ex Bibliotheca Barberina lib. 5. cap. 22. duo asserens subsequuta esse ex adventu legatorum pacem factam referentium, Patriarchæ schismatici exaurationem, & publicam Papæ in sacro commemorationem. Celebratâ enim synaxi die primâ Augusti, mentio Papæ proprio loco per Diaconum facta est, & Gregorius summus Pontifex Apostolicæ Ecclesiæ ac Oecumenicus Papa proclamatus. Ducas quoque in historia Byzantina cap. 36. celebratam ait Constantinopoli Liturgiam in magna Ecclesia anno 1452. præsentem Iudoro Cardinali Legato, in qua Nicolai Papæ facta est commemoratio, plerisque repugnantibus, & à sacris donis abstinentibus obnitam concordiam cum Latinis, quos acriter perstringit Ducas, eosque meritò ait in Turcarum manus devenisse. Summo Pontifici singulæ Ecclesiæ proprii Antistitis commemorationem subjungunt, quæ in omnibus M. SS. sacramentorum libris, & in omnibus Græcorum Liturgiis reperitur.

Addunt Græci nomen Imperatoris, & aliquot Latinæ Ecclesiæ nomen Regis ex Apostolica traditione, præcipiente Paulo 1. ad Timoth. cap. 2. ut fiant orationes pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, idque etiam pro infidelibus, quales erant qui Paulo vivente regnabant. *Sacrificamus pro salute Imperatoris*, ait Tertullianus ad Scapulam cap. 2. *sed Deo nostro & ipsius, sed quomodo præcepit Deus, pura præc.* Idem hoc argumentum tilius prosequitur in Apologerico cap. 30. & 31. Sic etiam Arnobius loquitur lib. 5. contra gentes. „Nostra scripta cur ignibus

„dirui, in quibus summus oratur Deus, pax cun-
 „ctis & venia postulatur, magistratibus, exerci-
 „tibus, Regibus, familiaribus, inimicis, adhuc
 „vitam degentibus, & resolutis corporum vin-
 „ctione. Sic Dionysius Alexandrinus apud Eusebium lib. 7. hist. cap. 11. „Nos unum Deum
 „rerum omnium opificem, qui Valeriano &
 „Haliæno sacratissimis Augustis imperium tra-
 „didit, colimus & adoramus. Huic continuas
 „preces offerimus pro imperio illorum, ut sta-
 „bile & inconcussum permaneat. Sic Origenes
 „lib. 8. respondens Celso qui Christianos hortabatur ad gerenda bella pro Imperatore; *Laboramus*, inquit, *pro imperio Romano, dum justè viventes pro eo vota facimus.* Et supra jam dixerat, nos ferre auxilia Imperatori, sed divina, idque Apostoli monitis obedientes. Consonant Justinus martyr *Apolog. 2.* Melito Sardianus in libro pro Christianis ad Antoninum Imperatorem, quem laudat Eusebius lib. 4. hist. cap. 26. Athenagoras in fine suæ legationis. Imò etiam pro Constantio Imperatore hæretico Liturgicas preces habitas testatur Athanasius in Apologia ad ipsum Constantium. Quod si pro impiis & infidelibus in sacris conventibus deprecationes fieri consueverunt, quantò magis pro christianis & orthodoxis? Ita lib. 3. arguit Optatus Milevitanus dicens, „Meritò Paulus docet orandum esse pro
 „Regibus & Potestatibus, etiam si talis esset Imperator, qui gentilitè viveret. Quantò magis
 „quod Christianus, quantò quod Deum timens,
 „quantò quod religiosus, quantò quod miserit-
 „cors? *Sequitur.* Et omnibus Orthodoxis, atque
 „Catholicæ & Apostolicæ fidei cultoribus. Quæ verba desunt in antiquo Ordine Romano, & in libro Sacramentorum S. Gregorii M. S. Bibliothecæ Vaticanæ Palatinæ cod. 495. itemque in vetusto Missali Vaticano cod. 4770. Eaque superflue poni notat Micrologus. c. 13. *Nam Ordo*, ait, *statim in sequenti versu, ubi dicitur Memento Domine, nobis concedit, ut omnium vivorum commemoremus quoscunque voluerimus.* Et cap. 23. describens Canonem ea omittit, sequutus nimirum Ordinem Romanum, in quo non extant. Sed meritò addita esse nec superflua censeri ex eo evidens fit, quod per ipsa omnes fideles vivi generaliter commemorantur: ac in sequentibus *Memento Domine*, offerentium dumtaxat commemoratio propriè fit, & ibi olim ex sacris tabulis quorundam nomina legebantur, ut mox videbimus. Ita sanè Aleuinus. „Cum dicitur *Memento Domine famulorum famularumque tuarum*,
 „& sic

„ & sic deinde subjungitur, & omnium circumstantium, manifestum est, quod quasi quidam locus sit, ubi aliquibus specialiter nominatis, etiam cæterorum qui assistunt in Ecclesia commemoratio adjungatur. In quo loco liberum est Sacerdoti, quos desideraverit peculiariter nominare. Aut certe illud ab antiquis est observatum, ut ibi offerentium nomina recitarentur.

V. Post illa verba & omnium circumstantium, sive circumstantium, addunt quidam libri omniumque fidelium: sed omnino rejicienda hæc additio tanquam superflua; nam in fine præcedentis orationis præmissa est pro omnibus fidelibus deprecatio illis verbis, & omnibus orthodoxis. In aliis codicibus post eadem verba & omnium circumstantium, hæc adduntur; Et eorum quorum nomina ad commemorandum conscripsimus, ac super sacrum altare tuum scripta adesse videntur. Hæc autem suspicor substituta à quibusdam nominum recitationi, postquam prætermitti cœpit, ut saltem generalis eorum mentio fieret, pro quibus orandum erat, posita super altari charta, in qua singillatim omnes descripti forent. Hæc formula orandi per verbum Memento, extat in omnibus Liturgiis, Jacobi, Marci, Basilii, Chrysostomi, & aliorum, & in quibusdam sæpius reperitur: quod à SS. PP. sapientissimè constitutum est, nam ut ait Augustinus, meminisse Dei adjuvare est. In quibusdam M. SS. priusquam sacerdos pro aliis oret, hanc pro seipso orationem præmittit. „ Memento mei quæso & „ miserere, licet hæc indignè tibi sancte Pater „ omnipotens, æterne Deus, meis manibus offerantur sacrificia, qui nec invocare nomen tuum „ dignus sum. Sed quoniam in honore, laude & „ memoria gloriosissimi dilecti filii tui Domini „ Dei nostri Jesu Christi offeruntur, sicut incensum in conspectu divinæ majestatis tuæ cum „ odore suavitatis accendantur. In Missali Vaticano num. 4770. oratio incipiens Memento, sic concepta est: „ Memento Domine famulorum „ famularumque tuarum, quorum commemoracionem agimus, & qui nobis bona fecerunt, „ & qui de eleemosynis suis commemoraverunt loca sanctorum, & qui nobis confessi „ sunt, & qui se nostris orationibus commendarunt, & pro quibus orare polliciti sumus. Re- „ tributor omnium bonorum retribuatur illis bona „ in vitam æternam. Et omnium circumstantium. Eadem ferè formula reperitur in Missali Palatino ejusdem Bibliothecæ Vaticanæ num. 499.

„ Memento Domine mei peccatoris & pessimi „ in bonum æternum: & omnium quorum ego „ eleemosynas suscepi, & quorum confessionem „ peccatorum audiivi, & quorum manus in memoriam familiaritatis suscepi, & qui mihi amicitia vel cognatione junguntur, etiam illorum „ qui mihi emendabiles inimici sunt; & famularum famularumque tuarum, &c. In Missali Bibliothecæ Barberinæ num. 1858. post illa verba primæ orationis, „ Apostolica fidei cultoribus, „ hæc subdantur: „ Mihi quoque indignissimo famulo tuo propitius esse digneris, & ab omnibus „ meis delictorum offensionibus me clementer „ emundare dignare. Et immediatè sequitur Memento, præmissa hæc inscriptione, *Peccatio secunda. Recita nomina.* In multis post Memento hæc vox parenthesi inclusa vel minio exarata legitur, Nomina, quia videlicet hoc loco nomina recitabantur. In aliis vel diverso caractere, vel in margine scriptum est: *Hic recitantur Nomina.* In Missali ejusdem Bibliothecæ Barberinæ circa annum 900. conscripto num. 326. post verba: „ Et nota devotio, hæc interseruntur, Mihi quoque indigno famulo tuo peccatori propitius esse dignare, & cum his omnibus me à cunctis emunda delictis, pro quibus tibi offerimus, &c. In alio quod erat Cardinalis Bessarionis, in margine è regione verbi Memento scriptum est *Bessarionis Episcopi, Theodulæ matris ejus, Georgii & Basilii.* Hæc verba, Pro quibus tibi offerimus, desunt in antiquo Ordine Romano, & in aliquot M. SS. eaque omittit Micrologus cap. 23. & superflua esse ait cap. 13. quia in antiquioribus & veracioribus sacramentariis, offerentes non nisi in tertia persona reperiuntur. At non esse superfluas, ut alias rationes omittam, usus omnium Ecclesiarum evincit. In libro Sacramentorum sæpius laudato ante annos nongentos scripto, Dominica tertia Quadragesimæ, in qua fieri olim solebat Scrutinium electorum, fit specialis mentio susceptorum his verbis: *Memento Domine famulorum famularumque tuarum, qui electos tuos suscepturi sunt ad sanctam gratiam baptismi tui: & recitantur nomina virorum & mulierum, qui ipsos infantes suscepturi sunt.* Quo verò tempore omitti cœperit hæc nominum recitatio, incertum est. Remigius Antisiodorensis, qui vivebat anno Christi 900. lib. de celeb. Missarum, *Etiã hodie, inquit, Romana Ecclesia recitat nomina ex Diptychis.* Auctor item Micrologi, quem post annum 1085. claruisse ex eo apparet, quod Gregorii VII. & Anselmi

Anselmi Lucensis meminerit, recitanda nomina monet post *Memento*, sed non die Dominico. Idem mos recitandi nomina in sacrificio, vige-
bat eo tempore in monasteriis, ut patet ex Vi-
store III. Rom. Pontifice, olim Desiderio Ab-
bate Montis Casini lib. 1. Dialogorum, ubi re-
fert miracula Joannis Lucensis Præpositi Mona-
sterii. De iisdem nominibus agit Honorius
scriptor XII. sæculi in *Gemma animæ lib. 1. cap. 107.* eâ tamen ratione, ut satis clarè indicet,
jam tunc illam recitationem in desuetudinem abi-
re cœpisse. Cur verò die Dominico nomina non
recitarentur, fateor me ignorare.

CAPUT XII.

Diptycha quid sint, & quot eorum genera, qui usus. Inscripta eis nomina vivorum & defunctorum. De solis vivis hic agitur. Cur fiat in Canone quorundam Sanctorum commemoratio. Quædam notatu digna de Cosma & Damiano. Diversos fuisse mores Ecclesiarum in hac Sanctorum commemoratione. De oratione Hanc igitur oblationem, ejusque variis formulis apud Antiquos.

I. Quoniam de Diptychis sæpe mentio facta est, & oratio, quæ *Memento* incipit, in quibusdam Missalibus M. SS. *Oratio super Diptycha* suscribitur, explicare hic breviter oportet, quid ea sint, & quis eorum in sacris usus fuerit. Diptychorum nomen à Ptychis, id est plicis derivatur: unde Diptycha tabulæ sunt, quæ duas habent plicas, de quibus, earumque profano usu plura ex Ethnicis scriptoribus congerit Heribertus Rosvuedus in *Onomastico ad Vitas Patrum*. Erant & Triptycha atque Pentaptycha, triplices nimirum & quintuplices tabulæ, de quibus Turnebus libro 9. *Adversar. cap. 23.* Publica etiam ratiocinia Polyptycha à Græcis dicta asserit Gothofredus ad l. 2. *de discussoribus lib. 10. Codicis*, quod illæ chartæ multas plicas haberent: quæ vox à Gregorio Magno lib. 7. *epist. 40. Indict. 2.* à Cassiodoro lib. 5. *epist. 16.* à Marculfo in *Formulis*, & ab aliis passim Latinis scriptoribus eo sensu usurpatur. Invenio autem tria fuisse genera Diptychorum sive tabularum, quibus nomina in singulis Ecclesiis inscribebantur. Pri-

imum erat peculiare Episcoporum, eorum præfer-
tim, qui illam Ecclesiam rexerant, dummodò
probitate ac sanctis moribus claruissent. Secun-
dum vivorum, in quibus eorum nomina descripta
erant; qui adhuc viventes, dignitate aliqua, vel
beneficiis illi Ecclesiæ collatis conspicui, vel alio
titulo benemeriti erant. In his primo loco Ro-
manus Pontifex, tum alii Patriarchæ, & pro-
prius Antistes; ac reliqui clero adscripti recen-
sebantur: postea Imperator, Principes, Magis-
tratus, & populus fidelis. Tertium erat mor-
tuorum, qui in catholica communione deceffe-
rant. Usus verò Diptychorum, eorumque le-
ctionem intra Missarum solemnias vel ab Aposto-
lis, vel ex illorum institutione seu traditione, ab
immediatis successoribus cœpisse satis constat ex
iis, quæ supra Cap. VIII. de nominum recita-
tione ex præcis Patribus allata sunt. Quod autem
spectat ad primum genus pro solis Episcopis cum
opinionem sanctitatis vita functis, eam inscriptio-
nem speciem quamdam habuisse canonizationis
seu beatificationis, fidem facit Dionysius in theoria
capitis tertii eccles. Hierarchiæ. „ Sacrarum,
„ inquit, tabularum recitatio deprædicat eos, qui
„ sanctè vixerunt, & ad studiosæ vitæ perfectio-
„ nem constanter pervenerunt. Nos quidem eo-
„ rum imitatione ad beatissimum illum statum
„ quietemque deiformem adhortando ac manu-
„ ducendo: illos verò ceu viventes celebrando,
„ quippe ut Theologia docet, nequaquam mor-
„ tuos, sed ex morte ad vitam divinissimam
„ translatos. Ideo Ecclesia sollicitè semper ca-
vit, ne sanctorum Episcoporum nomina ob quo-
rundam pravorum hominum calumnias, vel ob
errores proborum è sacris Diptychis expunge-
rentur. Hæc enim expunctio pœna erat illis so-
lis irrogata, qui vel à fide defecerant, vel ob ali-
quod crimen à communione Fidelium abstenti-
erant. Notæ sunt diuturnæ altercationes de
Chrysofomi nomine in Diptycha referendo, in
quibus ipsum scribere multi renuebant, eò quòd
à Theophilo Alexandrino exauktoratus, tamen
iniquâ sententiâ, & non absolutus mortuus esset:
qua de re rescribens Theodoretus lib. 5. *histor. cap. 34.* ait Episcopos Occidentis non prius
cum Episcopis Ægypti, Orientis, Bosphori, &
Thraciæ communicare voluisse, quàm nomen
illius sanctissimi viri in tabulas defunctorum Epi-
scoporum retulissent. Et quidem S. Cyrillus
Theophili nepos, & in Cathedra Alexandrina
successor, diu renuit Chrysofomum recipere, ut
ex ejus & Attrici litteris constat, quarum partem

Bbbb

Facun-